

χάνεται ἢ καταπνίγεται μέσα εἰς ἄγρια φυτὰ καὶ
ζιζάνια ὅπῃ πιάνεν τὸν τόπον τε.

Αὐτὴ ἡ Λογικὴ ἢ μεταφρασεῖσα εἰς τὴν γλῶσ-
σαν μας, εἶναι σύγθεμα ἑνὸς μεγάλου μεταφυσικῆ.
Ἐγένετο διὰ τὰ παιδιά καὶ διὰ τὰς ἀμαθεῖς καὶ διὰ τὰς
γυναῖκας. Εἶναι διηρημένη εἰς δύο Μέρη.

Εἰς τὸ πρῶτον Μέρος ὁ Συγγραφεὺς πραγ-
ματεύεται τὴν μεταφυσικὴν μὲ ἕναν τρόπον πολλὰ
σύντομον καὶ ἀπλῆν. Αὐτὴ ἡ μεταφυσικὴ εἶναι ἀ-
παραιτήτως ἀναγκαία εἰς ἕναν ὅπῃ ἀρχίζει νὰ σπυ-
δάξη. Εἰς αὐτὴν βλέπει τινὰς πῶς νοεῖ, πῶς ἀ-
ποκτᾷ γνώσεις καὶ πῶς ἔμπορεῖ νὰ ἀποκτᾷ χωρὶς
νὰ τὰς χάνῃ. Αἱ γνώσεις δὲν χάνονται, παρὰ ὅ-
ταν ἀποκτῶνται χωρὶς μέθοδον, ὅταν ἐπισωρεύων-
ται ἀτάκτως καὶ συγκεχυμένως εἰς τὸν νῆν· τότε
χάνονται· ἐπειδὴ μήτε εἶναι γνώσεις ὄντας συγ-
κεχυμένα. Εἰς τὸ δεύτερον, πραγματεύεται τὴν
τέχνην τῆ συλλογίζεσθαι, καὶ αὐτὴν μὲ τὴν αὐτὴν
βραχύτητα καὶ συντομίαν καὶ ἀπλότητα. Εἶναι καὶ
αὐτὴ ἀναγκαία εἰς τὰς νέους· ἐπειδὴ ἀφ' ἧς μάθῃ
πῶς νοῆν, τὸ ἐφεξῆς μάθημα εἶναι βέβαια νὰ μά-
θῃ πῶς διανοῆνται καὶ συλλογίζονται.

Αὐτὴ ἡ Λογικὴ ἐπραγματεύθη μὲν ἕνα τρόπον
νέον, καὶ ἂν φανῆ εἰς τινὰς δύσκολος, ἡ δυσκολία
τῆς δὲν προέρχεται, παρὰ ἀπὸ αὐτὸν τὸν νέον τρό-
πον. Ὁ συγγραφεὺς τὸ προεῖδεν, ὅθεν καὶ λέγει
ὅτι αὐτὴ δὲν εἶναι, παρὰ διὰ τὰς ἀμαθείας· ἐπειδὴ
οἱ ἀμαθείς ὅπῃ δὲν ἐδιάβασαν ἄλλας λογικάς, καὶ
ἀκολούθως ὅπῃ δὲν ἔχεν κακὰς ἕξεις, εὐκόλα ἡμ-
πορῶν νὰ προχωρήσῃν εἰς αὐτήν· ὅσοι ὅμως ἐδιά-
βασαν ἄλλας, δεῖ νὰ δυσκολευθῶν νὰ τὴν ἐννοή-
σῃν διὰ τὰς προλήψεις τῆς, διὰ τὰς κακὰς τῆς ἕ-
ξεις, καθὼς δυσκολεύεται καὶ τὸ ἀρισερὸν χέρι νὰ
κάμῃ τὰ τῆ δεξιῶ· ἐπειδὴ ἔλαβε τὴν ἕξιν νὰ μὴν
κάμῃ τὰ τῆ δεξιῶ.

Αὐτὴ ἡ Λογικὴ ἐγράφη εἰς τὰ Φρανσέζικα,
καὶ ἀκολούθως, ὁ ἐκθετικὸς τῆς τρόπος προξενεῖ μίαν
μικρὰν δυσκολίαν εἰς ἡμᾶς ὅπῃ εἶμασθε ἄμοιροι
πολλῶν γνώσεων, ὄντες ἐσερημένοι καὶ ἀπὸ βιβλία.
Διὰ νὰ σηκώσω κατά τινα τρόπον αὐτὴν τὴν δυ-
σκολίαν, ἐπρόθεσα μερικὰ σημειώματα, καὶ ἤθε-
λα νὰ προυθέσω καὶ περισσότερα· μὰ δὲν ἠθέλη-
σα νὰ τὴν δώσω ἕνα ὄγκον μεγάλον. Ἦταν
καλλίτερον ἴσως νὰ τὴν παραφράσω καὶ νὰ τὴν

κάμω παντάπασι προσφυᾶ εἰς ἡμᾶς, μὰ ἤθελη-
σα νὰ τὴν ἀφήσω καθὼς εἶναι· ὅθεν καὶ τὴν ἐμε-
τάφρασα ὅσον τὸ δυνατὸν κατὰ λέξιν.

Μὰ, βέβαια θὰ μὲ κάμῃ τινὰς αὐτὴν τὴν
ἐνσασι, εἰς αὐτὴν τὴν Λογικὴν δὲν βλέπη τινὰς
μήτε τὸ τέχνημα τῶν πέντε καθόλου φωνῶν· μή-
τε τὸ τῶν δέκα κατηγοριῶν, μήτε τὸ τῶν ὀρισ-
μῶν, τῶν διαιρέσεων, τῶν προτάσεων, τῶν δια-
φόρων συλλογισμῶν, τῶν ἐπιχειρημάτων, τῶν ἐν-
θυμημάτων, τῶν σωρειτῶν, τῶν διλημμάτων, τῶν
σοφισμάτων κτλ., τὰ ὅποια χρειάζονται εἰς ἕναν
ὅπῃ σπευδάζει τὴν Λογικὴν. Ἀποκρίνομαι, ὅτι τὸ
τέλος τῆς Λογικῆς δὲν εἶναι, (καὶ αὐτὸ τὸ ὁμολο-
γεῖν ὅλοι) παρὰ νὰ μάς μάθῃ νὰ συλλογισώμεθα,
τὸ ὅποion εἶναι δύσκολον νὰ τὸ ἀπολαύσωμεν, ἂν
δὲν μάθωμεν προτύτερα ποία εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν γνώ-
σεών μας, πῶς ἀποκτῆμεν γνώσεις, καὶ πῶς πρέπει
νὰ διευθύνωμεν τὰς ψυχικὰς μας δυνάμεις. Ὅποιος
ἤξεύρει νὰ νοῆ ὀρθὰ καὶ νὰ σοχάζεται ὀρθὰ, αὐτὸς
ἔχει μεγάλην εὐκολίαν καὶ εἰς τὸ νὰ συλλογίζεται
ὀρθὰ· καὶ ὅποιος νοεῖ, σοχάζεται καὶ συλλογίζεται
ὀρθὰ, ἡμπορεῖ βέβαια καὶ νὰ ὁμιλῇ καὶ νὰ ἀποκρίνε-

ται ὀρθά. Ἴδὲ τὸ τέλος καὶ ὁ σκοπὸς τῆς λογικῆς
πραγματείας, καὶ ἐκεῖνοι ὡς σοχάζονται τὸ τέχ-
νημα τῶν ἀνωτέρω λέξεων ἀναγκαῖον, πῶστεν ἀν-
τικρυσ εἰς ἓνα παραλογισμόν με ὅλην τῆς τὴν ἄ-
σκησιν εἰς τὰς προειρημένας φωνὰς, πέρυθεν διὰ τέ-
λος τῆς Λογικῆς, ἐκεῖνο ὅπως δὲν εἶναι.

Βλέπομεν πολλάκις ἀνθρώπους ἀγραμμάτους
παντάσῃσιν ὅπως ὁμιλῶν ὀρθότατα περὶ τινῶν πραγ-
μάτων, βλέπομεν πάλιν ἄλλους ὅπως ἐσπέδασαν καὶ
Λογικὴν, καὶ παραλογίζονται ποτὲ, καὶ ἐνίοτε καὶ ἐ-
λέγχονται καὶ ἀπὸ ἀγραμμάτους. Ἡ Πόθεν προέρχε-
ται αὐτό; Ἡ τίς εἶναι ἡ αἰτία ἐνὸς τοιούτου παραδόξου;
Ἡ αἰτία εἶναι αὐτή. Δὲν εἶναι κανένας ἄνθρωπος
κατὰ πάντα ἀμαθής, δὲν εἶναι κανένας παντομα-
θής. Ὁ ἀγράμματος ἔτυχε χωρὶς νὰ τὸ ἤξεύρη,
νὰ διευθύνῃ τὰς γνωσικὰς τῆς δυνάμεις ὀρθὰ εἰς τινὰ
πράγματα, καὶ τὸ νὰ ὁμιλῇ ἔπειτα περὶ αὐτῶν,
δὲν εἶναι, εἰμὴ ἓνα παρεπόμενον. Ὁ προκομμένος
ἔτυχε πάλιν νὰ μὴν ἤξεύρη ἐκεῖνα τὰ πράγματα,
καὶ προπαρμένος ἀπὸ τὴν προκοπὴν τῆς, ἢ κατακρα-
τημένος ἀπὸ τὴν νωθρότητα τῆς, ἢ ἐπηρμένος ἀπὸ
τὴν μάθησίν τῆς, δὲν ἐφρόντισε νὰ προσέξῃ καὶ νὰ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΚΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΙΟΣ

κβ'

λάβη αὐτῶν ιδέας καθαράς καὶ πλήρεις, καὶ συγκεκρι-
κροτημένος ἔτις μίαν συγκρότησιν ἑλεεινήν, τὸ νὰ
παραλογίζεται ἑλεινότερα ὅταν θέλη νὰ ὁμιλῇ πε-
ρὶ αὐτῶν, δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ, εἰμὴ ἓνα παρεπόμε-
νον, καὶ ἀκολούθως μήτε ἐδῶ μήτε ἐκεῖ εἶναι κἀνένα
παράδοξον.

Λοιπὸν, ἂν ὁ ἀγράμματος συλλογίζεται ἐνίστε
καλὰ, εἶναι τρόπος ἄρα νὰ συλλογίζεται πολλάκις
καλὰ· καὶ τὸ ἐνίστε καὶ τὸ πολλάκις μόνον εἶναι ὅπῃ
διασέλλει τὸν ἀμαθῆ ἀπὸ τὸν προκομμένον.

Δὲν πρέπει νὰ περιορίζῃ τινὰς τὴν μάθησιν εἰς
τὸ νὰ ἕξεύρῃ νὰ διαβάσῃ καὶ νὰ γράφῃ· ἐπειδὴ τὰ
γράμματα δὲν εἶναι, εἰμὴ ἓνα μέσον εἰς τὸ νὰ μαν-
θάνωμεν περισσότερα, καὶ εὐκολώτερα, καὶ εἶναι τῷ
ὄντι ἓνα θαυμάσιον μέσον καὶ ἡ ἀξιολογώτερα εὔρε-
σις τῷ ἀνθρώπῳ. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράξενον, ἂν
βλέπωμεν πολλὰς ἀγραμμάτους νὰ συλλογίζωνται
καλὰ, καὶ πολλὰς πάλιν ὅπῃ μὲ ὅλον ὅπῃ γραμμα-
τισμένοι, νὰ συλλογίζωνται κακά. Αὐτοὶ κάμνουν
μίαν παράξενον χρῆσιν αὐτῷ τῷ μέσῳ, ἢ δὲν κάμ-
νουν τελείως.

Τὸ νὰ νοῆ τινὰς λοιπὸν καὶ νὰ σοχάζεται ὀρθὰ, εἶναι ἐκεῖνο ὅπως κάμνει καὶ νὰ συλλογίζεται ὀρθὰ, καὶ ὁ μηχανισμὸς τῆς λόγου, ἢ ξηροπεριέργεια νὰ σπιδάζωμεν λέξεις, ἐπτοημένοι ἀπὸ αὐτὰς, νὰ τὰς διαιρῶμεν καὶ νὰ τὰς ποικίλωμεν σχεδὸν ἐπ' ἄπειρον, χωρὶς νὰ μᾶς ἰδηγῆν ἀναγκαίως αἱ ὀράσεις τῆς νοῦς εἰς αὐτὰς, χωρὶς νὰ βιάσωμεν τὴν γλῶσσαν μας πρότερον εἰς τὸν, ὅν καθὼς ἔλεγεν ἓνας παλαιὸς σοφός. (Ἴδὲ καὶ μία ἄλλη ἀρχὴ ἀγνοημένη ἀπὸ ὅσους σχεδὸν ἔγραψαν λογικὴν, καὶ ὅπως ἔπρεπε νὰ εἶναι ἢ βᾶσις τῆς), δὲν κάμνει ὡς τὰ πολλὰ, παρὰ νὰ μᾶς κάμνη ψυχρὰς καὶ ἐλλεινῆς ἀπεραντολόγους. Ναί, αὐτὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα· ἐπειδὴ κάμνοντες ἔργον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μαθήσεως παρομοίας ψυχρὰς λεπτολογίας, ἀκολουθεῖ ὡς τὰ πολλὰ νὰ πέρνωμεν τοιαύτας ἔξεις, καὶ ἔπειτα νὰ μὴν ἠμπορῶμεν νὰ τὰς ἀποβάλλωμεν, καθὼς κακῆ τύχῃ συχνὰ τὸ βλέπομεν.

Συγχίζεται δικαιοτάτα τινὰς ὅταν βλέπη σοφὸς ἄνδρας νὰ συστήνῃν τρόπον τινὰ παρομοίας βαττολογίας εἰς τῆς νέους, ἐπιτρέποντες εἰς αὐτῆς νὰ νεανιεύωνται εἰς αὐτὰς, γυμνασίας καὶ συνηθείας

χάριν. Καλόν, ἢ μὰ δὲν φοβῶνται μήπως αἱ συνήθειαι γένων ἕξεις; Οἱ λογικοὶ διδάσκαλοι ὅπως δὲν ἐνασχολῶν τὰς λογικευομένους εἰς τὴν ὀρθότητα τῆς διανοήσεως πρῶτον, ἀμὴ τὰς ἀφίνων νὰ διαφθεύωνται εἰς παρομοίας κενὰς πάντη ἐρεχθελίας, κάρων βέβαια μίαν ἀλλόκοτον χρῆσιν τῆς διδασκαλίας των.

Εἰς τὸ τέλος τῆς Λογικῆς ἐπρόθεσα ἕνα ἀπόσπασμα τῆς περὶ Αἰδημάτων πραγματείας τῆς Συγγραφέως, τὸ ὅποιον ἔχει ἀναφορὰν μὲ τινὰ ὅπως λέγει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν Λογικὴν, καὶ ἡμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς ἕνα σημεῖωμα εἰς αὐτά.

Μία φιλικὴ φιλονεικία ὅπως πρὸ ὀλίγου εἶχα μὲ ἕναν φίλον μου, μὲ ἔκαμε νὰ προθέσω ἱστορικῶς μόνον, καὶ μίαν ἕκθεσιν τῆς μηχανισμῶν τῆς λόγου, ἐκεῖνος λέγω, ὅπως ἐνόμιζαν καὶ νομίζον τινὲς ἀκόμη λογικὴν. Ὁ φίλος μου εἶναι ἕνας ἀπὸ τὰς σοφωτέρους τῆς ἔθνους μας. Ὁμολογῶσεν ὅλην τὴν ἀξιολογότητα τῆς Λογικῆς τῆς Κονδιλλιάκ, διαχυρίζετο ὅμως ὅτι οἱ λογικευόμενοι εἰμὴ πρῶτον, κὰν λόγου πάρεργον, νὰ μανθάνων καὶ κατὰ τὰς πα-

λαιὸς τὴν Λογικὴν. Ἐπρόφρασα λοιπὸν ἐκεῖνα ὅπῃ ἐσοχάσθη μετ' αὐτὴν τὴν φιλονεικίαν, καὶ τινὰ μετὰ μίαν καλὴν σπερδὴν τῆς Λογικῆς, εἶναι τρόπον τινὰ ἀναγκαῖα, εἰς ἐκεῖνους καὶ ὅπῃ δὲν ἔχον τὸν καιρὸν νὰ τὰ σκαλίσῃν ἄλλῃ.

Τέλος, βλέπωντας τὸν χεῖρισον τρόπον μετὰ τὸν ὅποιον σπερδάζεται ἡ γλῶσσα εἰς τὰ χολεῖα μας, τὴν πρόληψιν ὅπῃ ἔχον τινὲς σοχαζόμενοι μάθησιν αὐτὸ τὸ μέσον τῆς μαθήσεως μόνον, τὴν ἀνεπιμέλειαν καὶ τρόπον τινὰ ὑπεροψίαν ἐκείνων ὅπῃ ἀναδέχονται τὴν ἴδρυσιν ἢ τὴν ἐφορίαν αὐτῶν, ἔκρινα εὐλογον νὰ προφῆσω συμβεβληῖς λόγῳ ἕνα μικρὸν λόγον ὅπῃ ἀφορᾷ τὰ χολεῖα μας. Αὐτὴ ἡ προφήκη ἔχει καὶ τινὰ ἀναφορὰν μετὰ τὴν λογικὴν, καὶ ἀκολούθως δὲν εἶναι ἀκατάλληλος μετὰ τὸ ὅλον. Αὐτὸς ὁ λόγος καὶ τὸ ἀπὸ τῶν περὶ Αἰσθημάτων ἀπόσπασμα, ἐγράφησαν εἰς τὴν μὴ ὠμιλημένην Ἑλληνικὴν διάλεκτον.

Αὐτὴ ἡ Λογικὴ ἐμεταφράσθη εἰς τὴν ὠμιλημένην Ἑλληνικὴν διάλεκτον, καὶ ἡ ὠμιλημένη Ἑλληνικὴ διάλεκτος, κακῆ μας τύχῃ, ὑσερημένη ἀπὸ

γραμματικὴν καὶ ἀπὸ λεξικὸν, εἶναι μία διάλεκτος
 δύσκολος. Γίνεται προσέτι δύσκολος διὰ τὴν ἀ-
 φένειαν τινῶν ὅπῃ διεγείρονται διαιτηταίτης καὶ τὴν
 καταδικάζον χωρὶς νὰ ἐπερείδωνται εἰς κανέναν ὀρ-
 θὸν λόγον, ἀλλ' εἰς τὰς προλήψεις τῆς κα-
 κίας τῆς ἑξείας. Ὁ γράφων δὲν ἤξεύρει πλέον πῶς
 νὰ γράφῃ διὰ νὰ ἀρέσῃ εἰς ὅλους. Ἐπρέπει λοι-
 πὸν νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ ρίψῃ μακρὰ τὸν κάλαμον
 ἢ τὸ πτερόν; Ὁχι. Ἐπρέπει νὰ γράφῃ ἀκολουθῶν-
 τας ὅχι τὰ λόγια τῶν συνθετικῶν, ἀλλ' ἀκο-
 λυθῶντας τὸν ὀρθὸν λόγον. Ὁ ὀρθὸς λόγος, ἂν
 αἰθανώμεθα ὀρθὰ, μᾶς προσάξει νὰ γράφωμεν
 μὲ τὸν τρόπον ὅπῃ νὰ εἴμασθε καταληπτοὶ εἰς πολ-
 λές. Εἴμασθε ἄρα ἀναγκασμένοι νὰ ἀκολουθῶμεν
 τὴν φύσιν τῆς γλώσσης, νὰ γράφωμεν δηλαδὴ
 καθὼς ἐκφράζομάσθε ὁμιλῶντες, καὶ ὅχι καθὼς δὲν
 ἐκφράζεται κανένας· ἐπειδὴ ἔτις ἠθέλαμεν γρά-
 φῃ εἰς μίαν γλῶσσαν παντάπασι φαντασιώδη καὶ
 γελοίαν, νὰ παρατηρῶμεν νὰ εἴμασθε κανονικοὶ,
 κιτάζοντες δηλαδὴ τὴν γραφομένην διάλεκτον, ὡς
 μίαν διάλεκτον ὅπῃ πρέπει νὰ θεωρῶμεν ὡς γλῶσ-
 σαν μας, καὶ ἀκολούθως νὰ σπευδάζεται. Ἐγὼ τοι-
 αύτης γνώμης εἶμαι, καὶ ἂν φαίνωμαι εἰς τινὰς ὅτι

παραλογίζομαι, αὐτοὶ οἱ τινὲς δὲν ἤμπορῶν νὰ εἶ-
ναι, παρά τινὲς συνθετικοὶ καὶ δὲν παραξενεύομαι.

Εἶδὼ ἤμπορεῖ τινὰς νὰ μὲ κάμη αὐτὴν τὴν ἔν-
σασιν. „Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ὅπῃ λέγεις ὅτι εἶ-
„ναι γραμμένον καθὼς ἐκφράζομάθε, βλέπει τι-
„νὰς πολλὰς λέξεις ὅπῃ δὲν εἶναι σχηματισμέναι
„μήτε τονισμέναι καθὼς τὸ ἀπαιτεῖ ἡ ὠμιλημένη
„γλῶσσα. Βλέπει τινὰς λέξεις ὅπῃ δὲν εἶναι
„συνειδισμέναι παντάπασιν εἰς τὴν ὠμιλημένην
„γλῶσσαν. Βλέπει τινὰς φράσεις, κτλ.“ Εἶ-
πα ἀνωτέρω ὅτι δὲν ἔχομεν μήτε γραμ-
ματικὴν μήτε λεξικὸν εἰς τὴν γλῶσ-
σαν μας, καὶ εἶπα συνεπτυγμένως τὸ πᾶν. Νὰ
ἀναπτύξω τὸν σοχασμόν μου μὲ ὅλας τὰς παρα-
στάσεις καὶ περιστάσεις, μὲ ὅλας τὰς καταφάσεις καὶ
ἀποφάσεις, δὲν εἶναι τῆ παρόντος καιρῶ. Δὲν λέ-
γω λοιπὸν, εἰμὴ τὰ ὀλίγα αὐτὰ λόγια.

Τὰ γλωσσηματικὰ πρῶτον, πρέπει νὰ ἀ-
πορρίψω ἀπὸ τὰ βιβλία, καὶ ἀπὸ αὐτὰ, αἱ λέ-
ξεις ὅπῃ μεταχειρίζεται ὁ Ἀριστοτέλης ὁ Πλάτων,
ὁ Θεόφραστος κτλ., προτιμητέαι. Εἰς τὰ ἀμφίβλα-

κή

λα ἢ εἰς τὰ νέα πράγματα πρέπει νὰ προκρίνω-
μεν τὸ κοινότερον γλωσσηματικὸν καὶ ἑδικόν μας,
ἢ διὰ τῆς παραγωγῆς ἢ διὰ τῆς συνθέσεως νὰ
κάμωμεν νέας λέξεις. Οἱ Ἀριστοτέλης, ὁ Πλάτων,
ὁ Θεόφραστος, ὁ Ἰπποκράτης, ὁ Γαληνὸς, ὁ Πο-
λύβιος, ὁ Πλάταρχος κτλ., δὲν πρέπει, νὰ λεί-
πουν ἀπὸ τὸ πλάγι ἐκείνων ὅπῃ γράφον εἴτε εἰς
τὴν ὠμιλημένην Ἑλληνικὴν, εἴτε εἰς τὴν μὴ ὠμι-
λημένην. Ἡ γλῶσσα μας δεύτερον, εἶναι ἀκαλ-
λιέργητος, καὶ ἂν πέρνωμεν μὲ καλὴν ἐκλογὴν
φράσεις ἀπὸ τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν, τὴν σολί-
ζομεν καὶ τὴν πλετίζομεν. Εἰς τὰς σχηματισμὰς
τρίτον, πρέπει νὰ εἴμασθε πολλὰ προσεκτικοὶ διὰ
νὰ μὴν πίπτωμεν εἰς ἀπεράντους ἀνωμαλίας. (1)

---

(1) Τὸ ἀνωμαλίας τὸ ἐκλαμβάνω γενικώτερον ἐδῶ
καὶ ὅχι καθὼς τὸ ἐκλαμβάνω μόνον εἰς τὰ σχολεῖα μας.
Τὸ ἐκλαμβάνω εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς λόγου, εἰς τὰς σχη-
ματισμὰς τῶν ὀνομάτων, εἰς τὰς κλίσεις τας, εἰς τὰς
παραγωγὰς καὶ συνθέσεις ἀπλῶς τῶν λέξεων. "Ἐπρεπε
λόγου χάριν, νὰ σχηματίζωμεν παρομοίως ὅλας τὰς λέ-
ξεις, εἰς ὅσας παρόμοιαι ὁράσεις τῆς νοῦς μᾶς φέρουσι.
Ἀπὸ τὰ ἐπίθετα παράγονται τὰ ἀφηρημένα· ἔπρεπε
τὰ ἀφηρημένα νὰ ἔχου τὴν αὐτὴν κατάληξιν κτλ. Ἀπὸ

ἐπειδὴ ἀνωμαλίας δὲν εἶναι, εἰμὴ ἓνα ἐλάττωμα
 μεγάλον τῶν γλωσσῶν. Δὲν εἶναι ἡ φύσις ὅπῃ
 τὰς ἔκαμεν, ἀμὴ εἶναι ἡ φαντασία ὅπῃ κακοζή-
 λως τὰς ἔρριψε μέσα εἰς τὰς γλῶσσας διὰ τὰ
 τὰς συγχίση. Ἡ γλῶσσα ἡ καλλιτέρα εἶναι ἐ-
 κείνη ὅπῃ ἔχει ὀλιγωτέρας ἀνωμαλίας, καὶ ἡ κα-
 λή, ἐκείνη ὅπῃ δὲν ἔχει τελείως. Τέταρτον, αἱ
 τέχναι καὶ ἐπιστήμαι ἔχον τὰς γλώσσας τὰς κατ'
 ἄλλον λόγον, ἀπλῶς ὅταν γράφῃ τινὰς, τὸν ἔρ-
 χονται ἰδέαι καὶ ἔννοιαι ὅπῃ δὲν εἶναι κοιναί, εἰς ἡ-
 μᾶς μάλισα, καὶ διὰ τὰ ἐκφρασθῆ, μεταχειρίζεται
 καὶ λέξεις μὴ κοινὰς. Οἱ φιλιαναγνώσαι ὅμως πλε-
 τίζόμενοι ἀπὸ ἰδέας καὶ ἐννοίας, πλετίζονται ἐν ταύ-
 τῳ καὶ ἀπὸ λέξεως. Μοῖρα, λόγῳ χάριν, εἰς τὰ ἐ-
 πίλοιπα ἔθνη τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ οἱ βάνουσοι ἡ-

τὰ ῥήματα παράγονται ὀνόματα διαφόρων συμμοριῶν
 ἔπρεπε κάθε συμμορία νὰ ἔχη τὴν αὐτὴν κατάληξιν
 καθῶς, διόρθωσις, καῦσις, γράψις, βάδισις, φιαῖσις
 κτλ. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἔτω βέβαια κάθε γλῶσσα ἐβάδει-
 ζεν· ἐπειδὴ ἦταν ἡ φύσις ὅπῃ ἦταν ὁ καθηγεμῶν, ἡ
 ἀνάλυσις ἔδινε μίαν μεγάλην εὐχέρειαν. Οἱ σοφοὶ ἢ
 μᾶλλον οἱ δοκισίσοφοι ἦλθον ὕστερα καὶ ἔφεραν τὰ πράγ-
 ματα εἰς αὐτὴν τὴν ἀταξίαν ὅπῃ εὐρίσκονται.

λ'

ξεύρην τι θεὸν νὰ εἰπῆ, εἰς ἡμᾶς ὅμως ἀγνοῶν καὶ πολλοὶ ὅπῃ ἐσπέδασαν πολλὰς ἐνιαυτὸς. Πρέπει πρὸς τέτοις νὰ ἀπορρίπτωμεν καὶ τινὰς λέξεις διὰ νὰ μὴ πίπτωμεν εἰς τὰς παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν παραλογισμὸς. Τὸ τινὲς, λόγῃ, χάριν προτιμητέον ἀπὸ τὸ μερικοὶ κτλ. Τὰς κανόνας ὅπῃ τώρα ἔδωκα βέβαια δὲν τὰς ἐφύλαξα ἀκριβῶς. Αἱ καὶ ἔξεις εἶναι ἡ αἰτία, καὶ πρέπει νὰ τὰς ἀποβάλλωμεν.

Η΄ ΛΟΓΙΚΗ.

Η"

ΑΙ΄ ΠΡΩΤΑΙ Α΄ ΝΑΠΤΥ΄ΕΙΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ΄ ΣΤΟ- ΧΑ΄ΖΕΣΘΑΙ.

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΝ ΤΟΥ΄ ΠΑΡΟΝΤΟΣ.
ΣΤΓΓΡΑ΄ΜΜΑΤΟΣ.

Η΄ταν φυσικὸν εἰς τὸς ἀνθρώπους νὰ ἀνα-
πληρώσῃ τὴν ἀσθένειαν τῶν βραχιόνων τῆς μετὰ τὸ
μέτρον ὅπῃ ἡ φύσις ἔκαμιν εἰς αὐτὸς ἐφικτὸν, καὶ ἐ-
σάθησαν μηχανικοὶ πρὸ τῆς νὰ ζητήσῃ νὰ εἶναι.
Παρομοίως ἐσάθησαν λογικοὶ πρὸ τῆς νὰ ζητήσῃ
πῶς σοχάζεται τινάς. Ἐπρεπε μάλιστα νὰ περάσῃ
αἰῶνες διὰ νὰ βαλθῇ οἱ ἄνθρωποι εἰς ὑποψίαν ὅτι
ὁ σοχασμὸς ἠμπορεῖ νὰ ὑποβληθῇ εἰς νόμους, καὶ τὴν

Α

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΡΥΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΑΟΣ

Ε.Υ.Δ. Π.Κ.Τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

σήμερον οἱ περισσότεροι σοχάζονται ἀκόμι χωρὶς παρροίας ὑποψίας. (1)

Ὡς τόσον μία εὐτυχὴς κλίσις ὅπῃ ὠνόμαζαν προτέρημα, ὃ ἔστιν ἕνας ἀσφαλέστερος καὶ καλοκαταληπτότερος τρόπος τῆνὰ βλέπη τινὰς, ὡδηγῶσε τὸς καλιτέρας νόας χωρὶς νὰ τὸ ἕξεύρην, καὶ τὰ συγγράμματά τες ἐγίνονταν παραδείγματα. Ἐζήτησαν λοιπὸν εἰς τὰ συγγράμματά τες μὲ τί τέχνημα μὲ ποίαν μηχανήν, ἄγνωσον καὶ εἰς τὸς συγγραφεῖς των, ἔκαμναν τὴν ἕδονὴν καὶ τὸ φῶς· Ὅσον περισσότερο αὐτὰ τὰ συγγράμματα ἐπροξενῶσαν θαῦμα, τόσον περισσότερο ἐφαντάσθησαν οἱ ἄνθρωποι ὅτι οἱ συγγραφεῖς εἶχαν μέσα ὑπὲρ τὰ συνήθη, καὶ ἐζήτησαν τὰ τοιαῦτα μέσα, ὅταν δὲν ἔπρεπε νὰ ζητήσεν, πάρεξ ἀπλᾶ. Ἐνόμισαν λοιπὸν εὐθὺς ὅτι ἐμάντευσαν, ἐπέτυχαν τὸς ἀθρώπους ὅπῃ εἶχαν γεννητικόν. Ὅμως δὲν τὸς ἐπιτυχαίνει τινὰς εὐκολα.

---

(1) Ἐνας βοσκὸς ποτε βόσκωντας τὰ πρόβατά τες, ἐτραγωδῶσε καθὼς τὰ πολλὰ συνηθίζεν οἱ βοσκοὶ νὰ κάμνεν· Ἐνας λόγιος ἐπέρασε καὶ ἀκέσας, τὸν ἐνοσιμεύθη πολλά. Τὸν εἶπεν ὅτι ἦταν σιχεργὸς ἄριστος. Ὁ βοσκὸς δὲν ἐκαταλάμβανε τί τὸν ἔλεγε· — Κάμνεις σίχες θαυμασῆς τὸν εἶπεν. — Δὲν καταλαμβάνω τί θέλεις νὰ σημάνης μὲ τὸ σίχες. — Αὐτὰ ὅπῃ τραγωδεῖς εἶναι σίχοι. — Τώρα πρῶτον μανθάνω. Οὕτω βίβαια καὶ οἱ ἄνθρωποι ἤθελαν ὁμιλῆ λογικὰ, ἤθελαν συλλογίζονται, ἂν δὲν ἤθελαν κακῆ τύχη παρεκτραπῆ ἀπὸ τὴν ὁδὸν εἰς τὴν ὁποίαν ὁ δημιουργὸς τὸς ἔβαλε.

ἐπειδὴ τὸ κρυφόν τες φυλάττεται τόσον καλλίτερα, ὅσον δὲν εἶναι πάντοτε εἰς τὴν ἐξουσίαν τες, νὰ τὸ ἀποκαλύψεν.

Ἐζήτησαν λοιπὸν τες νόμους τῆς τέχνης τῆ σοχάζεσθαι ἐκεῖ ὅπῃ δὲν ἦταν, καὶ ἐκεῖ ὡς φαίνεται ἠθέλαμεν τες ζητῆ καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, ἂν εἶχαμεν νὰ ἀρχίσωμεν αὐτὴν τὴν ἀναζήτησιν. Ζητῶντές τες ὅμως ἐκεῖ ὅπῃ δὲν εἶναι, μᾶς ἔδειξαν ἐκεῖ ὅπῃ εἶναι, καὶ ἠμπορῶμεν νὰ καταπειθῶμεν ὅτι τες εὐρίσκομεν, ἂν ἠμπορῶμεν νὰ παρατηρήσωμεν καλλίτερα, παρὰ ὅπῃ ἔπαρατήρησαν ἐκεῖνοι ὅπῃ ἀρχισαν.

Λοιπὸν καθὼς ἡ τέχνη τῆ κινεῖν μεγάλα βάρη, ἔχει τες νόμους τῆς καὶ κανόνας εἰς τὰς δυνάμεις τῆ σώματος, καὶ εἰς τες μοχλὸς ὅπῃ οἱ βραχίονές μας ἔμαθαν νὰ μεταχειρίζονται (1), παρομοίως ἡ τέχνη τῆ σοχάζεσθαι ἔχει τες ἐδικῆς τῆς εἰς τὰς ψυχικὰς δυνάμεις καὶ εἰς τες μοχλὸς ὅπῃ ὁ νῦς μας ἔμαθε νὰ μεταχειρίζεται. Πρέπει λοιπὸν νὰ παρατηρήσωμεν αὐτὰς τὰς δυνάμεις καὶ αὐτὸς τες μοχλὸς.

Βέβαια ἓνας ἄνθρωπος δὲν ἠθελε φαντασθῆ νὰ κατασῆσῃ ὀρισμὸς, ἀξιώματα, ἀρχὰς, (2) ἂν

(1) Ἡ σύγκρισις αὐτὴ εἶναι τῆ περιφῆμε Βάκων Βρετανῶ, τῆ πατριάρχῃ τῶν νεωτερικῶν φιλοσόφων.

(2) Ὁρισμὸς εἶναι ἐξήγησις μιᾶς λέξεως με πολλὰς λέξεις. τὸ σημεῖωμα τῆτο Ὁρισμὸς εἶναι τῆ ὀρισμῶ. Ἀξίωμα, μία πρότασις, ἓνας λόγος αὐταπόδεικτος, ἀφ' ἑαυτῆτε καταληπτὸς εἰς ὅλους, διὰ νὰ ὀμιλήσῃ καὶ

ἤθελε διὰ πρώτην φοράν, νὰ κάμη τινὰ χρῆσιν τῶν δυνάμεων τῆ σώματός τῃ. Δὲν ἔμπορεῖ. Βιάζεται νὰ ἀρχίσῃ νὰ μεταχειρισθῇ τὰς βραχιόνάς τῃ· ἐπειδὴ τὸν εἶναι φυσικὸν νὰ τὰς μεταχειρισθῇ. Τὸν εἶναι ἐξ ἴσης φυσικὸν νὰ βοηθηθῇ μὲ ὅ,τι αἰσθάνεται ὅτι ἔμπορεῖ νὰ τὸν δώσῃ τινὰ βοήθειαν, καὶ κάμνῃ εὐθύς ἕναν μοχλὸν μὲ ἕνα ῥαβδί. Ἡ συνήθεια αὐξάνει τὰς δυνάμεις τῃ. Ἡ πείρα ὅπως τὸν κάμνῃ νὰ παρατηρήσῃ διὰ τί ἔκαμε κακῶς, πῶς ἔμπορεῖ νὰ

ἐγὼ καθὼς συνηθίζην νὰ ὀμιλῶν οἱ πολλοί· ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ τὰ ἀξιώματα, αὐταὶ αἱ κοιναὶ ἔννοιαι ζητῶν τινὰς προὑπαρχέσας γνώσεις. Ἀρχή, θεμελιώδης διδασκαλία, ὡς οἱ Ὁρισμοὶ καὶ τὰ Ἀξιώματα.

Οἱ Μαθηματικοὶ ἐσυνήθιζαν καὶ συνηθίζην ἀκόμη τινές, νὰ ἀρχίζην τὰς πραγματείας των μὲ ὀρισμὸς, μὲ ἀξιώματα, μὲ αἰτήματα, καὶ πραγματευόμενοι μίαν ὕλην ὅπως τὸ παραμικρὸν λάθος, ὁ παραμικρὸς παραλογισμὸς γίνονται ἐν ταύτῳ ἐξόφθαλμα, καὶ ἀκολούθως ὄντες ἐναργεῖς καὶ ἀκριβεῖς, φιλόσοφοι πραγματευόμενοι ἄλλας ὕλας, ἐφαντάσθησαν ὅτι ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ ἀκρίβεια τῶν μαθηματικῶν χρεωσθεῖται εἰς τὸν ἐκθετικὸν τρόπον τῶν συγγραμμάτων τῃς, καὶ ἐσόλισαν καὶ αὐτοὶ τὰ συγγράμματά τῃς μὲ ὀρισμὸς, μὲ ἀξιώματα, χωρὶς νὰ κατωρθώσῃν καὶ τὴν ἐνέργειαν τῶν μαθηματικῶν. Πολλοὶ ἔφθασαν καὶ εἰς τὸν Κολοφῶνα τῆς ἀλογίας καὶ ἀτοπίας, μεταχειριζόμενοι τὰς τοιαύτας ἀρχὰς εἰς ἀπόδειξιν καὶ ἐμπέδωσιν τῶν ἐσφαλμένων τῃς καὶ ἀτόπων τῃς δοξῶν. Παράφοροι καὶ φρενητιῶντες δὲν ἔμπορῆσαν καὶ κάμνῃ περισσότερον.

κάμη καλύτερα, αναπτύσσει κατ' ὀλίγον ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς σώματός τε, καὶ μανθάνει.

Οὕτω γὰρ ἀρχίζομεν μᾶς βιάζει ἡ φύσις, ὅταν διὰ πρώτην φοράν κάμνωμεν κάπριαν χρῆσιν τῶν δυνάμεων τῆς νοός μας. Αὕτη μόνη εἶναι ὅπῃ τὰς κανονίζει, καθὼς πρῶτον ἐκανόνισε μόνη τὰς δυνάμεις τῆς σώματος, καὶ ἂν εἰς τὸ ἐξῆς εἶμασθε ἱκανοὶ γὰρ τὰς ὀδηγῶμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, αὐτὸ δὲν θὰ ἠμπορῶμεν γὰρ τὸ κάμνωμεν ἀλλέως, παρὰ ἀκολυθῶντες καθὼς αὕτη μᾶς ἔκαμε γὰρ ἀρχίζομεν, καὶ χρεωσῶμεν ἀκολυθῶς τὰς προόδους μας εἰς τὰ πρῶτα μαθήματα ὅπῃ αὕτη μᾶς ἔδωκε. Δὲν θὰ ἀρχίζομεν λοιπὸν αὐτὴν τὴν Λογικὴν μὲ ἀξιώματα, μὲ ἀρχάς· θὰ ἀρχίζομεν παρατηρῶντες τὰ μαθήματα ὅπῃ ἡ φύσις μᾶς ἔδωκεν. (1)

Εἰς τὸ Πρῶτον Μέρος θὰ ἰδῶμεν ὅτι ἡ ἀνάλυσις εἶναι μέθοδος ὅπῃ ἐμάθαμεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν φύσιν, καὶ θὰ ἐξηγήσωμεν κατ' αὐτὴν τὴν μέθοδον τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν γένεσιν τόσον τῶν ιδεῶν, ὅσον καὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς. Εἰς τὸ Δεύτερον Μέρος, θὰ

---

(1) Εἰς τὰ σχολεῖα μας ἀρχίζου γὰρ διδάσκου τὰ παιδιά, τί ἐστὶ γράμμα. Ἴδου ἕνας ὁρισμὸς· Κατωτέρω, τί ἐστὶ συλλαβὴ, τί ἐστὶ λέξις, τί ἐστὶ λόγος, κτλ. Ἴδου ἕνα πλῆθος ὁρισμῶν τῶν ὁποῖοις ἀναγκάζεται ὁ νέος γὰρ τῶν ἀποσηθίζη χωρὶς γὰρ καταλαμβάνη τίποτε. Δὲν εἶναι παράξενον, ὡς τὰ πολλὰ καὶ οἱ διδάσκαλοι δὲν καταλαμβάνου τίποτε. Ἐἶναι ἀχρειότερος τρόπος διδασκαλίας ἀπὸ αὐτόν;

θεωρήσωμεν τὴν ἀνάλυσιν εἰς τὰ μέσα της καὶ ἀπο-
τελέσματά της, καὶ ἡ τέχνη τῆς συλλογίζεσθαι δὲ
καταντήσῃ νὰ εἶναι μία γλῶσσα καλοφκισμένη.

Αὐτὴ ἡ Λογικὴ δὲν ὁμοιάζει μὲ κάμμίαν ἀπὸ
ὅσας ἔκαμαν ἕως τῶρα (1). Ὁ νέος τρόπος ὅμως
μὲ τὸν ὁποῖον πραγματεύεται, δὲν πρέπει νὰ εἶναι
τὸ μόνον προτέρημα της. Πρέπει ἀκόμι νὰ εἶναι ἡ
ἀπλυστέρα, ἡ εὐκολωτέρα καὶ ἡ φωτισικωτέρα.

---

(1) Πολλὰ βιβλία ἐπιγράφονται Λογικαὶ καὶ εἰς
τὰ περισσότερα δὲν ἀρμόζει αὐτὸ τὸ ὄνομα, παρὰ κατ'
ἐπιφρασιν.
